

Михайло Стельмах

твори для дітей

http://storinka-m.kiev.ua/product.php?p_id=2998

ЖУРАВЛИК І РУКАВИЦІ

До журавлика під стіг
Баранець з села прибіг.
Він приніс в своїй торбині
Для журавлика хлібину,
Трохи ярої пшениці
І червоні рукавиці.
Та не знає птиця,
Нащо птиці рукавиці:
Чи на ноги їх надіти,
Чи на крила почепити,
Чи принести у хатину,
Де живе мала дитина?

ЯК ЖУРАВЕЛЬ ЗБИРАВ ЩАВЕЛЬ

На болоті журавель
Цілий день збирав щавель.
Назбирав собі на борщ,
Та якраз вперіщив дощ,

І щавель знесла водиця, —
Без борщу лишилась птиця.
З того часу журавель
Сировим жує щавель.

ЧОГО ЛИС НЕЗДУЖАЄ? (За народними мотивами)

Ой у лісі калюжа є.
А чого лис нездужає?
У калюжі мочить губи,
А на сонці гріє шубу.
Шуба в лиса притерта,
Губи в лиса подерті,
А усе за курятину,
А усе за гусятину,
Та усе за поросята
Доведеться пропадати...
Ой у лісі калюжа є,
А чого лис нездужає?

В ІЖАКОВІМ ВІТРЯКУ (За народними мотивами)

В день врожаю так і сяк
Змайстрував їжак вітряк:
Стіни дранкою покрив,
Крила з лубу поробив.
Вітер вдарив із борів,
Вітер крила закрутив —
І посипалась мука
У приполи' їжака;

І на radoщах їжак —
Руки в боки — і в гopak!
На вітряк тюпком, бігом
Звір посунув із зерном.
Два мішки ведмідь приніс, —
Ледве-ледве в двері вліз.
Борсучище-лежебок
Притаскав один мішок,
У куток мішок поклав
І на ньому задрімав.
Потім всунувсь в шубі кріт.
Хоч і лився з нього піт,
Але він волік овес —
На кисіль піде увесь.
Цап з цапихою удвох
Принесли сухий горох,
Бо з горохом пиріжки
Полюбляють їх дітки.
Зайця теж не брала лiнь —
В торбі він приніс ячмінь.
Свині ж возять на возах
Кукурудзу в качанах,
Бо її вродило так,
Що не вмістиш і в вітряк.
Хитруватий злодій-лис
Лантух гречки тихо вніс,
Поклонився низько всім:
— Я уже м'ясця не їм,
Перейшов на пампушки,
На гречані галушки. —
Та озвався з коша їжак:
— Ой не так, не так, не так!
Ще сьогодні хижий лис
У зубах куріпку ніс! —

Як розсердиться кабан:
— Знову, лисе, за обман!
Ти і гречку десь украв,
Бо не сів, не орав! —
Лис мерщій із вітряка,
Кинув гречку в їжак.
Запитав усіх їжак:
— Може, зробимо отак:
Для куріпчиних дітей
Змелем лантух гречки цей?
— Згода! Зробимо отак! —
Загукав увесь вітряк. —
А підступних злодіяк
Ми не пустим на вітряк! —
Вітер вдарив із борів,
Вітер в крилах загудів,
Вітер крила закрутив, —
І муки тугий струмок
Ллється зразу у мішок.
Знов не витримав їжак —
Потягнуло на гопак,
А за ним ведмідь присів, —
Закружляв танок звірів,
Всюди стукіт, всюди гук,
Аж прокинувся борсук:
— Не жалійте, звірі, ніг! —
Крикнув він і спати ліг.
З їжачихою їжак
Ходить кругом так і сяк.
Із крота вже ллється піт —
Не жаліє кріт чобіт:
— Гей, давай, давай, давай
І на щастя, й на врожай! —
Цап з цапихою удвох

Весь розсипали горох,
А вітряк все хить та хить —
Це танцює так ведмідь:
— Ось ударте ще отак,
Щоб гойднувся весь вітряк! —
Навіть заець із дітьми
Б'є підлогу чобітьми:
Лис вже зайця не ляка,
А в мішки тече мука,
А в мішки тече мука!

БУРЯЧОК І ЇЖАЧОК

На городі,
Що при броді,
Біля гатки
В грядку-
Латку
Сам, без матері,
Без татка,
їжачок,
Мале дитятко,
Садить носом
Бурячок,—
Проштовхнув
У грядці дірку.
В дірку
Вкинув насінинку.
Славно,
Справно
їжачок
Посадив
Свій бурячок.

Шубу знявши
З голочок,
Заскородив
Грядку-
Латку
Та й бігом
З відром
До броду —
Лле на грядку
Теплу воду, їжачок,
Мале дитятко,
Сам полив
З посівом грядку.
Потім став
Собі на кладку
Та й гадає
Важно гадку:
Що йому
Робить і як,
Щоб на славу
Ріс буряк?
Промайнуло
Кілька днів,
Бурячок
Зазеленів.
Їжачок
Взяв сапку
В лапку,
Посапав
Світанком грядку,
Щоб не муляли
Грудки
Бурячка
Попід боки.

Не лінився
їжачок —
Доглядав
Свій бурячок —
Шарував
І поливав,
Різних добрив
З віз привіз,
А буряк
Все ріс і ріс
І угору і униз.
Пролетіло
Тихе літо,
Із полів
Зібрали жито,
І моторний
їжачок
Сам прийшов
По бурячок.
На городі
їжачок
Смикав з грядки
Бурячок
І руками,
І ногами,
Гичку стис
У кулаки,
Підривався
Під боки,
Та не зрушився
Ніяк
З ґрунту
Капосний буряк.
їжачок,

Мале дитятко,
Утомився,
Зажурився
І заплакав
Біля грядки.
їжаківі мама
Й татко
Чують, плаче
їх малятко,
Та й бігцем, тюпцем
Із хатки
Перебігли разом
Кладку:
— Не ридай, їжаченятко,
От ми разом
Так і сяк
З грядки
Витягнем буряк.—
І всі троє
Дружно, любо
Буряка
Беруть за чуба.
Потягнули
Вгору, вбік,
Смик уліво,
Вправо — смик,
А буряк
З землі — ніяк!
Здивувались Мама, татко:
— От який буряк
В малятка! —
Та й на поміч
Звуть в долину їжакову
Всю родину.

Позбігалися тітки,
Наїжачені дядьки.
Швагери
І дівери,
І брати,
І свати,
І зовиці,
І сестриці,
І малята-
Небожата,—
Всі колючі,
Всі чубаті.
Стали колом
Тісно в полі,
Узялися
Так і с'як
І за гичку,
Й за буряк,
Разом крикнули
Улад,
Похилилися
Назад —
На всю силу
їжачину
Потягнули
Бурячину.
І поволеньки
Отак
З грядки
Вирвали буряк!
Не буряк,
А бурячище —
На півметра
Корневище!

Здивувавсь їжачий рід:

— Є ж у світі

Корнеплід!

Де й коли

Такий поріс?

Не поміститься

В наш віз! —

І всім родом

Понад бродом

Буряка

Із грядки-

Латки

Покотили

Аж до бору

На зимівлю

У комору!

ЧОМУ КРИТ НЕ З'ЯВЛЯЄТЬСЯ НА СВІТ

У кротихи

Сталось лихо,

І кротиха

Плаче тихо

У норі

Від світання

Й до зорі.

У кротихи

Любий кротик —

Чорна шубка,

Чорний ротик —

Розлінився

В самий край:

Не виходить
Навіть в гай.
У оселі,
На постелі,
Загорнувшись
В кожушини,
До полудня
Спить дитина.
А як встане,
То в постіль
Просить в мами
Хліб і сіль,
Борщ з грибами
Та кисіль.
Ну, а мама,
Так, як мама —
Сипле в миску
Борщ з грибами,
Крає хліб,
Несе кисіль,
Не до столу,
А в постіль,
Та й говорить
До дитини:
— Ти б хоч вмився,
Любий сину,
Хоч промий
Свої очиці,
Я подам тобі водиці,
Не з криниці,
А тепленької
З горнятка,
Вмийсь хоч лапкою,
Дитятко...—

А дитина
Позіхає,
Ліньки спину
Вигинає:
— Я вмиватися
Не хочу,
Бо біда,
Як зайде вода
У очі,—
Та й бере
У мами горщик,
Де парує
Свіжий борщик.
Так і жив
Собі в оселі,
Так і їв
Собі в постелі
Мамин кротик —
Чорна шубка,
Чорний ротик.
От пройшло
Із пару літ,
Із дитятка
Виріс кріт.
В нього вже
Не лапки — лапи,
Розчепірились,
Мов краби,
І не шубка
В нього — шуба,
І не зубки —
Добрі зуби,
Тільки зменшились
Очиці

Без вмивання,
Без водиці.
Та не журиться
Цим кріт,
У оселі
На постелі
Поїдаючи обід...
Але якось
Восени
Забажав кріт
Свіжини.
Він почув,
Як угорі
Біля самої
Нори
З груші
Сипались грушки,
Та не в рот,
А у город.
Кріт послав би
Рідну маму
По грушки-
Гнилички,
Та, на лихо,
Мама саме
В молоденької невістки
Парить квашу,
Варить кашу
Й борщ з грибами.
Кріт вертівся,
Кріт крутився
На постелі:
Можна б вийти
Із оселі

Замість мами
По грушки-гнилички
Та не хочеться
Кротові
Підійматись у діброву,—
Це ж турбота,
Це ж робота,
Це ж згинатись,
Розгинатись,
Це ж, дивися,
Ненароком
Попаде росиця
В око.
От аби у добру пору
Закотилась
Грушка в нору,
Мав би кріт
Собі обід.
А тим часом
Чує кріт —
Підвело йому
Живіт.
Каже кріт собі під ніс:
— Ох, прийдеться
Йти у ліс.
Принесу мішок
Грушок,
Принесу я сам у дім,
Сам помию,
Сам поїм.—
Кріт узувся,
Одягнувся,
Взяв під руку
Шапку-бирку

Та й посунувсь
З ліжка в дірку.
От і виліз
Кріт на світ,
Крадькома
На сонце — глип,
Та й очицями
Кліп-кліп
І від променя
Осліп.
Кріт скоріш
Без шапки-бирки
Опустився
В рідну дірку.
З того часу
Більше кріт
Не з'являється
На світ.
Він літує
І зимує
У норі,
Тільки шапку
Залишає угорі.

ЧИМ ВЕДМЕДЮ ПОСОБИТИ?

У діброві при долині,
Де біжить-дзвенить струмок,
Посадив ведмідь малину
І для себе, й для діток.
Взяв ведмідь відро із хати
Та й чалапає в струмок:
Взявсь малину поливати

І для себе, й для діток.
А вода біжить з відерця,
Витікає прямо вмить.
Ухопивсь ведмідь за серце —
І не знає, що робить.
Підкажіть скоріше, діти,
Чим ведмедю пособити?

ГРИБ ДІТКАМ КУПИВ ШАПКИ

Гриб діткам купив шапки.
Повдягалися грибки
І стають аж на носочки,
Щоб їх бачили в лісочку.
Гриб говорить їм: —
Дітки,
Не спинайтесь на носки,
Не показуйте шапки:
Ходить баба за дубами —
Попадете в борщ грибами.

ЗАЄЦЬ І РАК

Вранці заєць біля дуба
Одягнувся в білу шубу,
Одягнувся, оглянувся,
В довгі вуса посміхнувся:
— Гарна шуба, шуба гожа,
І на полюс з нею можна,
Тільки жаль — чобіт нема,
А надворі вже зима...—
Обізвався дятел з клена:

— Є знайомий рак у мене,
По твоєму він наказу
Зшиє чоботи відразу.—
Не ловив наш заєць гав,
А побіг мерщій на став.
Всівся заєць на колоду
Та й гукає прямо в воду:
— Вилізь, раче, із води,—
Вируч зайця із біди,—
Зший новенькі чобітки,
Щоб дзвеніли підківки,
Щоб і шпори дзеленчали,
Злого лиса відганяли.—
Із води вилазить рак
Та й говорить зайцю так:
— Раки взимку спочивають
І замовлень не приймають.
От згадав би влітку нас,
Зшили б чоботи ураз
Чи із хрому, чи юхтові,—
Бігай, зайче, у обнові,
Бережи своє здоров'я.
Заєць тихо у одвіт:
— Влітку тепло й без чобіт,
Влітку завжди забуваю,
Що прийде зима до гаю.
— Думать треба,— каже рак,
А тепер ходи вже так.
До побачення, привіт...
Заєць досі без чобіт.

ЗАЄЦЬ І РАК

Вранці заєць біля дуба
Одягнувся в білу шубу,
Одягнувся, оглянувся,
В довгі вуса посміхнувся:
— Гарна шуба, шуба гожа,
І на полюс з нею можна,
Тільки жаль — чобіт нема,
А надворі вже зима...—
Обізвався дятел з клена:
— Є знайомий рак у мене,
По твоєму він заказу
Зшиє чоботи відразу.—
Не ловив наш заєць гав,
А побіг мерщій на став.
Всівся заєць на колоду
Та й гукає прямо в воду:
— Вилізь, раче, із води,—
Вируч зайця із біди,—
Зший новенькі чобітки,
Щоб дзвеніли підківки,
Щоб і шпори дзеленчали,
Злого лиса відганяли.—
Із води вилазить рак
Та й говорить зайцю так:
— Раки взимку спочивають
І замовлень не приймають.
От згадав би влітку нас,
Зшили б чоботи ураз
Чи із хрому, чи юхтові,—
Бігай, зайче, у обнові,
Бережи своє здоров'я.
Заєць тихо у одвіт:
— Влітку тепло й без чобіт,

Влітку завжди забуваю,
Що прийде зима до гаю.
— Думать треба,— каже рак,
А тепер ходи вже так.
До побачення, привіт...
Заєць досі без чобіт.

БОРСУК

Біля гатки, коло хатки
Засадив борсук дві грядки
І світанням на зорі
Завалився спать в норі.
Спав борсук два дні й дві ночі,
Аж запухли в нього очі,
Потім встав, ум'яв пиріг,
Позіхнув і... знову ліг.
Коло гатки, де дві грядки,
Бачить заєць непорядки:
Не полив посів борсук,
Заєць в нору — тук-тук-тук!
Уставай скоріш, земляче,
Без води посів твій плаче!
Зараз, взую чобітки —
За відро — і до ріки!..
Встав борсук, розправив плечі
І — не в двері, а до печі:
З'їв картоплю, з'їв кисіль,
Позіхнув — і у постіль...
Кажуть, горе тим грядкам,
Що попали борсукам!

ЧЕРЕПАХА

Кіт побачив черепаху,
Черепаху-костомаху,
Та й говорить: —
От невдаха!
Зверху миска,
Знизу миска,
А між ними черепаха.
Де взялось на тебе лихо?
Черепаха каже тихо:
— Ще давно колись мій дід
В косаря украв обід.
Той обід у двох мисках
Над лугами смачно пах.
Дід підважив першу миску,
В другу вліз, мов у колиску,
І кисіль до смерку їв,
А кисіль миски зліпив.
Так з'явилась черепаха,
Черепаха-костомаха.
І ти, коте, не кради,
Не минеш тоді біди.

ДЯТЕЛ

По рецепту на базарі
Дятел вибрав окуляри,
Натягнув собі на ніс,
Полетів трудитись в ліс.

У осінню хмуру пору
Хитрий жук зашивсь під кору.
Дятел глянув, сів на сук,
Носом тук — і згинув жук.
От які-то окуляри
Вибрав дятел на базарі!

ЩО ПОСІЄШ, ТЕ Й ПОЖНЕШ (За мотивами болгарської народної казки)

Хитрий лис, щербатий лис
Уночі у клуню вліз,
Нишком виліз на драбину,
А з драбини — на бантину,—
Курку — хап! — і у торбину...
Курка чує, що біда
Курка в крик:
«Кудах! Ку-да?!»
У цю пору коло хати
Бігав наш Рябко вухатий.
Крик почув Рябко — і вмить
Рятувати курку мчить.
Лис злякався — скік з драбини,
А вона йому на спину,—
Прищемила хвіст, торбину.
З-під драбини вирвавсь лис,
А Рябко його — за хвіст.
Лис на вулицю як двине,
Кинув курку і торбину,
Лис — в городи, у жита,
А Рябко вчепивсь в хвоста: —
Я тебе провчу як треба!
Буде, лисе, комір з тебе! —

Як рвонеться злодій-лис —
Хвіст — в Рябка, а лис — у ліс..
І голодний, і безхвостий
Чеше лис до вовка в гості.
Вовка він не раз дурив,
На дурничку їв і пив;
Насміхаючись над вовком,
Крав м'ясце у нього ловко.
От до вовка лис помчав,
На порозі
У знемозі
Лис упав.
Чує: пахне в хаті м'ясо,
Пахнуть смажені ковбаси:
— Любий вовчику-браток,
Дай мені м'яся шматок...
Знаю, друже, твою ласку,—
Принесеш мені ковбаску!..
Обізвався з хати звір:
— Утікай, поганцю, в бір.
Я узнав твою натуру —
Оббілюю зараз шкуру! —
Лис підвівся, застогнав,
Лис поволі почвалав,
І голодний, і безхвостий.
— Ну, куди б звернути в гості?
До ведмедя б взяти вбик? —
Так у нього ж вкрав щільник...
Може, кізку навістити? —
Так поїв у неї діти.
В кабана ж вкрав поросля,
А у гусоньки — гуся...
Не підеш нікуди в гості!..—
Йде і стогне лис безхвостий.

Стрівся лис із горобцем:

— Нагодуй мене хлібцем! —

А горобчик — хлопчик щирий —

Виніс лису хліба й сиру.

З'їв усе до крихти лис,

В горобцеву хату вліз,

І, горобчику на диво,

Випив лис барилко пива

Та й питає горобця:

— Де дістав хлібця, пивця? —

Горобець говорить лису:

— Засівав я коло лісу

І пшеницю, і ячмінь,

І ти, лисе, красти кинь,

Та почни орати ниву —

Буде в тебе хліб і пиво. —

Гірко лис зітхнув: —

Ох, ох!..

Будемо трудитись вдвох.

Надійшла пора орати,

Орачів зве сонце з хати.

Вийшли лис і горобець —

І на поле навпростець.

Горобець оре як треба.

Лис очей не зводить з неба,

Далі каже горобцю:

— Бачиш хмару чорну цю?

В ній дрімає блискавиця,

Що вбиває звіра й птицю.

Я піду вклонюся їй:

«Нас з горобчиком не вбий!» —

Лис мерщій побіг в долину,

А смерком

ліском

тютюком —

На вечерю із пивком

Та й горобчику — хвалиться:

— Стримав хмару

й блискавицю!

Бреше лис і їсть за трьох

Та за пивом ходить в льох.

А горобчик каже лису:

— Все зорав я коло лісу,

Завтра висієм зерно,

Ну, вже й спать пора давно.

Горобець прокинувся вранці,

Лис хропів ще на лежанці,

Ледве-ледве лис устав,

Похмелятися почав.

Горобець кричить на лиса :

— Чуєш, лисе, не барися,

А берися за мішки —

І на поле навпрошки...—

От горобчик сіє просо,

Лис на небо блима косо.

Далі каже горобцю :

— Бачиш хмару сизу цю?

Бачиш, небо все вкриває,

Нас з тобою повбиває.

Я піду вклонюся їй:

«Нас з горобчиком не вбий».—

Лис мерщій побіг в долину.

Під кущем проспав всю днину,

А смерком

ліском

тютюком —

На вечерю із пивком.

В хату лис зі сміхом лізе:

— Одвернув я хмару сизу! —
Бреше лис і їсть за трьох
Та за пивом ходить в льох.
А горобчик каже лису:
— Вже засіяв коло лісу.
Буде просо в нас, ячмінь,
Буде все! Цвірінь-цвірінь! —
Проминуло днів доволі,
Горобець трудився в полі,
Лис вовтузився в дворі
Й пив од ранку й до зорі.
В лиса очі аж заплили,
Лис ходив в здоров'ї, в силі,
Тільки в лиса у жнива
Розболілась голова.
— Так гуде, немов дуплянка ',—
Не піду я жати зранку.
А в полудень виглядай —
Вийду я збирать врожай.
Лис розлігся у кімнаті,
Горобець йде в поле жати,
До зорі маленький жав,
Лис до ночі пролежав.
Звіз горобчик з поля жито.
— Лисе, будем молотити! —
І зітхнув ледачий лис:
— Та... змолотимо колись.—
І розсердився горобчик,
З огорожі вирвав стовпчик:
— Як не кинеш, лисе, лінь,
Я тобі — цвірінь-цвірінь! —
Не дам хліба, не дам пива,
За роботу, лисе, живо!
Лис зітхнув, поліз на стіг,

А якраз вітрець пробіг.
Лис зрадів і каже з стогу:
— Вийшла буря на дорогу,
Буря нам розвалить стіг.
Я спиню її! Побіг! —
Лис мерщій побіг в долину.
Під кущем проспав всю днину,
А смерком
ліском
тюпком —
На вечерю із пивком.
В хату лізе лис, мов фура:
— Одвернув я,— каже,— бурю! —
Бреше лис і їсть за трьох
Та за пивом ходить в льох.
А горобчик гордовито:
— Змолотив я, лисе, жито,
Наносив зерна засік —
Хватить нам на цілий рік!
— От і добре,— лис говорить,—
Оженюсь я, пташко, скоро.
Переїду в інший край,
То поділимо врожай.
Просто будемо ділити:
Ти маленький, я — великий,
Дев'ять часток — візьму я,
А десята вже — твоя...
— Це грабіж! — горобчик каже.—
Забирайся з хати, враже! —
Лис очима люто — блим.
— Сам втікай, бо зараз з'їм!
Зажурилася пташина,
Вийшла з хати на стежину,
І стежина повела

Пташку прямо до села.
Йде горобчик і ридає,
Наш Рябко його стрічає:
— Хто тебе зоби див так?
Я його зітру на мак!
— Лис безхвостий, лис щербатий
Вживає мене з хати!..
— Лис безхвостий?
Лиходій!
Це старий знайомий мій.
Ну, бігцем до нього в гості,
Щоб загинув лис безхвостий!
Сів горобчик на Рябка,
Та й помчали до ліска.
Долетіли вдвох до хати,
Бачить — в хаті лис щербатий
Всівсь на стіл і їсть сальце
Та в щербину ллє пивце.
Кинувсь наш Рябко на нього.
Лис зі столу — до порога,
А з порога та й до стогу,
А від стогу прямо в ліс,
А Рябко його — за ніс:
— Я тебе провчу як треба!
Буде, лисе, комір з тебе! —
Й покотилися клубком
Дубняком, березняком...
Переміг Рябко наш лиса,
На ворюгу подивився:
— Так ти, лисе, і пропав!
Що посіяв, те й пожав!

ЩО ЗА ДІМ І ХТО ЖИТИМЕ У НІМ?

Цілий ранок, цілий ранок

Тягне стружку мій рубанок:

З дідусем ми цілий день

Дім будуєм для людей,

Дім на тисячу людей!

Дім без вікон, без дверей!

Тільки є у домі вічко,

Вічко зовсім невеличке,

Є з вощиною і рами —

Пахнуть цвітом і медами.

Ми ладнаєм дах на дім,

А хто житиме у нім?